

MARIOLA ŁAGUNA^aWACŁAW BĄK^aEWELINA PURC^aEMILIA MIELNICZUK^aPIOTR K. OLEŚ^b^aKatolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Instytut Psychologii

^bSzkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie

KRÓTKI INWENTARZ OSOBOWOŚCI TIPI-P W BADANIACH POLSKICH

Artykuł przedstawia polską adaptację krótkiego inwentarza osobowości *Ten Item Personality Inventory* (TIPI-P), który służy do pomiaru pięciu wymiarów osobowości opisywanych w modelu Wielkiej Piątki. Treść pozycji została przetłumaczona z oryginalnej angielskojęzycznej wersji, a badania studentów dwujęzycznych potwierdziły równoważność wersji polskiej i angielskiej. W serii czterech niezależnych badań (na próbie ponad 500 studentów) sprawdzono właściwości psychometryczne skal. Uzyskano zadowalające wskaźniki stabilności bezwzględnej po upływie dwóch tygodni. Zgodność wewnętrzna polskiej wersji skal jest, podobnie jak w przypadku wersji oryginalnej, stosunkowo niska. Korelacje ze skalami inwentarza NEO-FFI, a także samoopisu z opisem drugiej osoby (*peer-rating*) potwierdziły trafność zbieżną i różnicową TIPI-P. Wyniki badań dają podstawy do stosowania TIPI-P w badaniach naukowych prowadzonych w grupach studenckich.

Słowa kluczowe: cechy osobowości, Wielka Piątka, pomiar psychologiczny, TIPI.

Cechy osobowości należą do najbardziej podstawowych zmiennych w opisie osobowości (por. Goldberg, 1992; McAdams i Pals, 2006; McCrae i Costa, 1999). Odnoszą się one do stosunkowo trwałych predyspozycji do reagowania w określony sposób, przy czym chodzi tu zarówno o tendencje do przejawiania określonych zachowań, jak i reakcji emocjonalnych. Cechy same w sobie nie

dają się obserwować, ale o ich istnieniu można wnioskować na podstawie obserwowalnego zachowania i przejawianych reakcji emocjonalnych. Teza ta ma bezpośrednie przełożenie na sposób badania cech. Na gruncie teorii cech powszechnie stosuje się metody kwestionariuszowe w wersji samoopisowej – osoba, odpowiadając na pytania, dokonuje retrospektywnego opisu swoich najbardziej typowych reakcji i zachowań – albo w wersji opisu przez innych – o nasileniu określonej cechy wnioskujemy na podstawie opisu dostarczonego przez obserwatora. W jednym i drugim przypadku zakłada się, że cecha przejawia się bezpośrednio w jawnym i dostępnym obserwacji zachowaniu.

Choć teoretycy cech podzielają te ogólne założenia na temat natury cech osobowości i wynikające z nich implikacje metodologiczne, podają różne propozycje dotyczące liczby podstawowych cech i sposobu ich organizacji. Do najbardziej obecnie popularnych modeli należą rozwiązania, w których jako optymalne przyjmuje się odróżnienie pięciu podstawowych cech osobowości (Cieciuch i Łaguna, 2014). Powstały różne modele pięcioczynnikowe, jednym z najczęściej wykorzystywanych w badaniach jest model Wielkiej Piątki (Goldberg, 1992), w którym na podstawową strukturę cech osobowości składają się: ekstrawersja, ugodowość, sumienność, stabilność emocjonalna (lub jej odwrotność – neurotyczność) oraz czynnik intelekt lub wyobraźnia, określane także (w tradycji psychometrycznej, McCrae i Costa, 1999) jako otwartość na doświadczenie. Opisy tego modelu osobowości można znaleźć w literaturze (np. Oleś, 2000; Siuta, 2009). Celem tego artykułu jest przedstawienie adaptacji jednej z krótkich metod do badania nasilenia pięciu cech osobowości.

Metody pomiaru cech osobowości w ujęciu modelu pięcioczynnikowego

Opracowano szereg metod służących do pomiaru nasilenia cech osobowości. Do najbardziej popularnych należą wyrosłe z tradycji psychometrycznej ujmowania cech osobowości: NEO-PI-R (*NEO Personality Inventory, Revised*; Costa i McCrae, 1992) oraz NEO-FFI (*NEO Five Factor Inventory*; McCrae i Costa, 2004), obydwa mają polskie adaptacje (Siuta, 2006; Zawadzki, Strelau, Szczepaniak i Śliwińska, 1998). Inwentarz NEO-PI-R składa się z 240 pozycji, a jego wyniki, oprócz pięciu ogólnych skal, dostarczają także informacji o sześciu szczegółowych cechach w ramach każdego z pięciu głównych wymiarów. Inwentarz NEO-FFI jest narzędziem krótszym – składa się z 60 twierdzeń i pozwala na określenie nasilenia głównych pięciu cech osobowości, bez ich doprecyzowania na poziomie cech szczegółowych. Kolejną często wykorzystywaną metodą

jest nawiązujący do tradycji leksykalnej kwestionariusz BFI (*The Big Five Inventory*; John, Donahue i Kentle, 1991). Składa się on z 44 zdań, które odzwierciedlają cechy najbardziej typowe dla poszczególnych wymiarów. Ciekawym narzędziem jest także opracowany przez Trulla i Widigera (1997) inwentarz SIFFM (*Structured Interview for the Five-Factor Model of Personality*) – ustrukturyzowany wywiad, stosowany głównie w diagnozie zaburzeń osobowości (Klinkosz i Sękowski, 2009).

Wszystkie wymienione narzędzia są stosunkowo długie i przeprowadzenie badania wymaga od badanego poświęcenia sporej ilości czasu. Nie stanowi to dużego problemu w diagnozie i poradnictwie, stąd metody te są często stosowane w tych dziedzinach praktyki psychologicznej (np. Jankowski, Oleś, Bąk i Oleś, 2009). Czasochłonność badania ogranicza jednak możliwości ich zastosowań w rozbudowanych projektach badawczych, w których skład wchodzi także pakiet innych metod.

W badaniach naukowych coraz wyraźniej widać tendencję do stosowania krótszych narzędzi (Credé, Harms, Niehorster i Gaye-Valentine, 2012; Gosling, Rentfrow i Swann Jr., 2003). Wynika to m.in. z konieczności skrócenia czasu badania, co ma znaczenie zwłaszcza w badaniach prowadzonych za pośrednictwem Internetu. Krótkie skale są także użyteczne tam, gdzie zachodzi potrzeba wielokrotnego pomiaru określonej cechy w krótkim odstępie czasowym – w badaniach eksperymentalnych bądź w badaniach podłużnych, np. typu *diary study* (Bolger i Laurenceau, 2013). Wypełnianie kwestionariuszy złożonych z wielu pozycji może spowodować zniechęcenie osób badanych i rezygnację z udziału w badaniu lub mało uważne udzielanie odpowiedzi. Z takich właśnie powodów opracowanych zostało kilka krótkich skal do pomiaru cech osobowości, niektóre z nich składają się wręcz z pojedynczych pozycji (przegląd metod w: Credé i in., 2012). Krótkie skale mają zwykle gorsze wskaźniki psychometryczne niż dłuższe kwestionariusze, różnice te jednak w przypadku niektórych skal nie są bardzo duże (Credé i in., 2012), a możliwość zastosowania krótkiej metody jest często lepszym rozwiązaniem niż całkowita rezygnacja z pomiaru.

Kilka z krótkich metod pomiaru cech osobowości odwołuje się do podejścia leksykalnego, wykorzystując przymiotniki. W języku zakodowane są istotne i uniwersalne w różnych kulturach charakterystyki osób, które często mają formę przymiotników, jako najbardziej naturalnego sposobu opisu siebie bądź innej osoby (Goldberg, 1992; Gorbaniuk, Budzińska, Owczarek, Bożek i Juros, 2013). To spostrzeżenie stało się podstawą do skonstruowania skal przymiotnikowych – dłuższej, złożonej ze 100 przymiotników, *Trait Descriptive Adjectives* (TDA; Goldberg, 1992), i krótkich, złożonych z 5 pozycji – *Five Item Personality*

Inventory (FIPI; Gosling i in., 2003) oraz z 10 pozycji – *Ten Item Personality Inventory* (TIPI; Gosling i in., 2003). Ta ostatnia metoda jest przedmiotem analizy w niniejszym artykule.

Krótki inwentarz osobowości TIPI

Ten Item Personality Inventory (TIPI)¹ jest krótką metodą, zbudowaną z dziesięciu pozycji, z których każda złożona jest z pary przymiotników (Gosling i in., 2003). Przymiotniki dobierane były nie na zasadzie selekcji pozycji z istniejących metod, ale w taki sposób, aby: (1) odzwierciedlały możliwie zróżnicowane charakterystyki wchodzące w zakres danej cechy; (2) stanowiły opis zarówno negatywnego, jak i pozytywnego bieguna danej cechy; (3) nie były opisami ekstremalnego nasilenia obu biegunów cechy; (4) nie zawierały negacji; (5) minimalizowały redundancję w zakresie deskryptorów cech. Od czasu opublikowania w roku 2003 metoda była wykorzystywana w licznych badaniach, ma także wiele adaptacji kulturowych (np. Muck, Hell i Gosling, 2007; Romero, Villar, Gómez-Fraguela i López-Romero, 2012).

Badany ustosunkowuje się do dziesięciu par określeń na skali 7-stopniowej, od 1 – *zdecydowanie się nie zgadzam* do 7 – *zdecydowanie się zgadzam*. Wynik każdej ze skal stanowi średnia z dwu pozycji, z których jedna jest odwrócona (zob. Tabela 2). Czas udzielania odpowiedzi jest bardzo krótki, wynosi nie więcej niż 5 minut.

Artykuł prezentuje proces tworzenia polskiej adaptacji TIPI, którą oznaczamy skrótem TIPI-P (analogicznie do innych adaptacji, np. niemieckiej, oznaczonej TIPI-G; Muck i in., 2007), oraz wyniki badań nad właściwościami psychometrycznymi metody. Opisane zostaną cztery odrębne badania dotyczące jej rzetelności i trafności oraz analiza na połączonych danych z kilku prób.

Opracowanie polskiej wersji językowej

Pary przymiotników wchodzące w skład oryginalnych skal zostały przetłumaczone na język polski przez trzech niezależnych tłumaczy. Opierając się na tych tłumaczeniach ustalono wersję polską, która została następnie poddana tłumaczeniu zwrotnemu. Procedura ta wskazała na kilka miejsc, w których były potrzebne niewielkie zmiany. Tak przygotowaną wstępną polską wersją metody

¹ Proponujemy, by posługiwać się anglojęzycznym skrótem oraz nazwą metody, ponieważ są one powszechnie używane, także w innych adaptacjach kulturowych (np. Muck i in., 2007; Romero i in., 2012).

oraz oryginalną wersją anglojęzyczną przebadano 17 studentów ostatniego roku filologii angielskiej (w tym 15 kobiet) w wieku od 22 do 24 lat ($M = 23,18$; $SD = 0,64$). Korelacje dla skal między obiema wersjami językowymi wynosiły od 0,50 do 0,81 (Tabela 1). Korelacje dla poszczególnych pozycji wynosiły od 0,04 do 0,91. Trzy pozycje o najniższych korelacjach (twierdzenia 4, 7 i 10) zostały w polskiej wersji metody ponownie poprawione.

Tabela 1

Korelacje wersji polskiej i angielskiej, rzetelność oraz statystyki opisowe skal TIPI-P

Skala	Korelacje wersji polska-angielska $N = 53$	Rzetelność				Statystyki opisowe			
		Test-retest (po 2 tyg.)		α Cronbacha		M		SD	
		Wersja polska $N = 105$	Wersja oryginalna ¹ $N = 180$	Wersja polska $N = 399$	Wersja oryginalna ¹	Wersja polska $N = 399$	Wersja oryginalna ¹	Wersja polska $N = 399$	Wersja oryginalna
Ekstrawersja	0,82	0,66	0,77	0,54	0,68	4,82	4,56	1,39	1,48
Ugodowość	0,75	0,74	0,74	0,41	0,40	4,99	5,26	1,18	1,12
Sumienność	0,75	0,71	0,71	0,67	0,50	4,88	5,47	1,43	1,13
Stabilność emocjonalna	0,69	0,66	0,70	0,45	0,73	4,28	4,85	1,44	1,45
Otwartość na doświadczenie	0,65	0,60	0,62	0,42	0,45	5,25	5,43	1,21	1,06

Uwaga. ¹Wartości dla wersji oryginalnej TIPI na podstawie Gosling, Rentfrow i Swann Jr. (2003).

Tłumaczenie pozycji testowych, które mają formę przymiotnikową, wiąże się ze specyficznymi trudnościami językowymi, ponieważ przymiotnik pozbawiony kontekstu ma na ogół więcej niż jeden odpowiednik w innym języku. Przy opracowaniu wersji polskiej TIPI-P natrafiliśmy na podobne problemy, jakie wystąpiły na przykład przy tłumaczeniu wersji angielskiej na język niemiecki (Muck i in., 2007). Ostatecznie przyjęta wersja tłumaczenia kilku przymiotników odbiega nieco od wersji, jaka wynikałaby z dosłownego przełożenia ich treści. I tak w pozycji 1. jedno z dwu określeń – *extraverted* – zostało przetłumaczone jako *towarzyski*. Mimo że zawęży to nieco znaczenie oryginalnego angielskiego terminu, to zdecydowaliśmy się na taką wersję, gdyż dosłownie przetłumaczone określenie *ekstrawertyczny* jest rzadko spotykane w języku naturalnym i stąd może okazać się niezrozumiałe dla przeciętnego badanego. Z kolei przymiotnik *anxious* został przetłumaczony jako *niespokojny*, ponieważ bliższe wersji angiel-

skiej *łękliwy* w badaniu osób dwujęzycznych wykazywało bardzo niską i nieistotną statystycznie korelację z wersją oryginalną oraz nie korelowało z drugą pozycją wchodzącą w skład tej samej skali. Tłumaczenie przymiotnika *complex* jako *wszechstronny* również nie jest bezpośrednią kopią językową (*złożony*), ale dobrze oddaje sens określenia, odnosząc się do cechy otwartości na doświadczenie, którą ma mierzyć. Przymiotnik *sympathetic* został pierwotnie przetłumaczony jako *współczujący*, jednak to tłumaczenie wykazywało ujemną korelację między wynikami wersji polskiej i angielskiej, dlatego został ostatecznie przetłumaczony jako *sympatyczny*, tworząc wraz z przymiotnikiem *ciepły* jeden z dwu wskaźników Ugodowości. To rozwiązanie także może być dyskusyjne, gdyż nie zawsze przymiotnik *sympatyczny* uznawany jest za deskryptor osobowości (Gorbaniuk i in., 2013). Przymiotnik *conventional*, w dosłownym tłumaczeniu jako *konwencjonalny*, wykazywał niską korelację między wersją polską i angielską, dlatego został przetłumaczony jako *zwyczajny*. Pewne trudności oddania treści w języku polskim dotyczyły więc pięć spośród 20 przymiotników składających się na 10 pozycji zawartych w metodzie. Finalna treść pozycji TIPI-P znajduje się w Tabeli 2.

Tabela 2

Korelacje między pozycjami polskiej wersji TIPI-P (N = 399)

Treść pozycji	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Towarzyski, entuzjastyczny (E)	1									
2. Krytyczny, kłótlivy (A-r)	-0,05	1								
3. Niezawodny, zdyscyplinowany (C)	0,15**	-0,05	1							
4. Niespokojny, skłonny do zamartwiania się (ES-r)	-0,28***	0,20***	-0,13*	1						
5. Otwarty na nowe doświadczenia, wszechstronny (O)	0,47***	-0,09	0,10	-0,27***	1					
6. Powściągliwy, cichy (E-r)	-0,38***	-0,11*	-0,03	0,21***	-0,21***	1				
7. Sympatyczny, ciepły (A)	0,36***	-0,27***	0,09	-0,03	0,32***	0,00	1			
8. Niezorganizowany, niedbały (C-r)	-0,06	0,13*	-0,51***	0,16**	-0,03	0,04	-0,07	1		
9. Spokojny, stabilny emocjonalnie (ES)	0,08	-0,28***	0,26***	-0,29***	0,12*	0,22***	0,19***	-0,19***	1	
10. Zwyczajny, mało twórczy (O-r)	-0,17**	-0,06	-0,04	0,14**	-0,27***	0,11*	-0,13*	0,10*	0,02	1

Uwaga. r – pozycja rekodowana; E – Ekstrawersja; A – Ugodowość, C – Sumiennosc; ES – Stabilność emocjonalna; O – Otwartość na doświadczenie; pogrubione – korelacje pozycji wchodzących w skład tej samej skali.

RÓWNOWAŻNOŚĆ WERSJI POLSKIEJ I ANGIELSKIEJ: BADANIE 1

W celu sprawdzenia stopnia równoważności między przygotowaną w opisanym powyżej sposób polską wersją TIPI-P a oryginalną wersją anglojęzyczną przeprowadzona została analiza zbieżności odpowiedzi udzielanych przez osoby znające dobrze obydwa języki (Drwal, 1995). Mimo pewnych ograniczeń związanych z niejednakową znajomością obydwu kontekstów kulturowych, w procedurze tej wykorzystuje się zwykle albo badania prób studentów filologii obcych, albo studentów zagranicznych studiujących w Polsce. W opisywanym tu badaniu wykorzystano pierwsze z tych dwóch podejść.

Metoda

W badaniu wzięło udział 53 studentów czwartego i piątego roku filologii angielskiej (w tym 38 kobiet – 71,7%) w wieku od 20 do 25 lat ($M = 22,43$; $SD = 1,04$). Badanie przeprowadzone zostało w grupach podczas zajęć akademickich. Na początku zajęć badani mieli za zadanie wypełnić kwestionariusz TIPI-P w wersji polskiej, a następnie, po około półtorej godzinie, poproszono ich o wypełnienie wersji anglojęzycznej. Udział w badaniu był dobrowolny, a uczestnicy nie otrzymywali żadnych gratyfikacji.

Wyniki i dyskusja

Poziom zgodności wersji polskiej z angielską został oceniony poprzez analizę korelacji wyników obu wersji językowych. Współczynniki korelacji (Tabela 1) między obiema wersjami wszystkich pięciu skal są dość wysokie i wszystkie istotne statystycznie na poziomie $p < 0,01$, ich mediana wynosi 0,75. Najwyższą wartość korelacji uzyskano dla skali Ekstrawersji ($r = 0,82$), najniższą dla skali Otwartość na doświadczenie ($r = 0,65$). Średnia korelacja dla wszystkich skal, wyliczona po transformacji wartości na z Fishera, wynosi 0,95 (transformacja ta pozwala na dodawanie wartości współczynników; Fisher, 1921). Analiza różnic między średnimi uzyskanymi dla poszczególnych skal wersji polskiej i angielskiej wykazała, że nie różnią się one istotnie, z wyjątkiem skali Stabilność emocjonalna, w której wyniki uzyskane przy użyciu wersji polskiej były wyższe niż przy użyciu wersji angielskiej ($t(51) = 2,80$; $p = 0,007$).

Rezultaty analiz wskazują na zbieżność wyników uzyskiwanych przy użyciu wersji polskiej metody z wynikami otrzymanymi w wersji anglojęzycznej. Uzyskane korelacje są dość wysokie, pomimo że zazwyczaj korelacje między dwie-

ma wersjami językowymi określeń przymiotnikowych bywają raczej niskie – posługując się innym językiem, osoba może w pewnym sensie aktywizować inny aspekt swojej osobowości, zmieniając nieco przypisywane sobie charakterystyki (Ramírez-Esparza, Gosling, Benet-Martinez, Potter i Pennebaker, 2006). Dlatego też w niektórych adaptacjach TIPI rezygnowano z analizy porównań między różnymi wersjami językowymi, wypełnianymi przez te same osoby (np. Muck i in., 2007). Nasze badanie wykazało jednak, że istnieje zbieżność między wynikami osób dwujęzycznych, nawet jeśli skala składa się z określeń przymiotnikowych. Przemawia to na korzyść prezentowanej tu polskiej adaptacji TIPI-P.

STABILNOŚĆ CZASOWA METODY:

BADANIE 2

Jednym ze wskaźników rzetelności skal jest stabilność bezwzględna, czyli powtarzalność wyników tej samej grupy osób, uzyskanych za pomocą tej samej metody w pewnym odstępie czasu (Hornowska, 2005). Metoda ta nie jest wolna od wpływu czynników zapamiętywania, różnic w warunkach badania i innych zmiennych sytuacyjnych. Jest jednak szczególnie zalecana w przypadku metody, która ze względu na małą ilość pozycji oraz ich specyficzny charakter (nakierowanie na wychwycenie różnych wymiarów danej cechy) nie może osiągnąć wysokich wskaźników zgodności wewnętrznej mierzonej za pomocą współczynnika α Cronbacha (Gosling i in., 2003). Celem tego badania było oszacowanie stabilności wyników polskiej adaptacji TIPI-P.

Metoda

Stabilność czasową polskiej adaptacji metody oceniono na podstawie dwukrotnego badania w odstępie dwóch tygodni. W badaniu wzięło udział 91 osób (w tym 61 kobiet – 67%) w wieku od 18 do 29 lat ($M = 21,46$; $SD = 2,43$). W grupie tej 52,4% stanowili studenci pierwszego roku psychologii, pozostałe 47,6% to studenci piątego roku inżynierii środowiska.

Wyniki i dyskusja

Wartości współczynników korelacji pomiędzy dwoma pomiarami wyniosły od 0,66 do 0,74; wszystkie korelacje są istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$ (Tabela 1). Z uwagi na dużą homogeniczność próby (studenci dwóch kierunków) wartości korelacji mogą być niedoszacowane.

Uzyskane współczynniki korelacji wskazują na zadowalającą stabilność czasową skal, zważywszy, że są one bardzo krótkie. Najbardziej stabilne okazały się wyniki w zakresie Sumienności, najmniej w skalach Ekstrawersji i Stabilności emocjonalnej. Uzyskane wartości korelacji są podobne jak w oryginalnej wersji metody (Tabela 1), gdzie wynosiły od 0,62 do 0,77 po upływie około sześciu tygodni (Gosling i in., 2003). Podobne wyniki uzyskano także w innych adaptacjach TIPI (np. od 0,52 do 0,83 dla wersji hiszpańskiej; Romero, Villar, Gómez-Fraguela i López-Romero, 2012).

ZGODNOŚĆ WEWNĘTRZNA I INTERKORELACJE POZYCJI

Wiele metod opracowywanych jest w taki sposób, aby osiągnąć dużą zgodność wewnętrzną wyników. Należy przy tym pamiętać, że współczynnik α Cronbacha zależy od wzajemnego skorelowania pozycji, a także od długości skali – im dłuższa i bardziej jednorodna, tym wyższe wskaźniki zgodności wewnętrznej (Hornowska, 2005). W krótkich skalach nie można więc spodziewać się wysokich wskaźników, a nawet wyliczanie współczynnika α Cronbacha jest dyskusyjne, choć podawane tradycyjnie w badaniach. Każda ze skal TIPI złożona jest tylko z dwóch pozycji, które tworzone były w taki sposób, aby reprezentowały możliwie zróżnicowane wskaźniki cechy i nie były redundantne (Gosling i in., 2003), dlatego też korelacje między nimi nie mogą być wysokie.

Metoda

W analizach wykorzystane zostały dane zebrane za pomocą TIPI-P z czterech opisanych w artykule prób badawczych: próby z badania 1 – wyniki badania wersją polską TIPI-P, próby z badania 2 – wyniki pierwszego pomiaru oraz opisanych dalej prób z badań 3 i 4 – wyniki samooceny cech. W sumie cała próba liczyła 399 studentów (w tym 257 kobiet, 64,4%), w wieku od 18 do 34 lat ($M = 22,03$; $SD = 2,53$).

Wyniki i dyskusja

Wartości współczynników α Cronbacha wynoszą od 0,41 do 0,67. Są najniższe dla skal Ugodowości i Otwartości na doświadczenie, a najwyższe dla skali Sumienności. Obliczone zostały także podstawowe statystyki opisowe, które są

zbliżone do wartości uzyskanych za pomocą oryginalnej wersji metody (Tabela 1; por. Gosling i in., 2003).

Wartości korelacji między poszczególnymi pozycjami metody (Tabela 2) wskazują, że pary pozycji wchodzących w skład tej samej skali są, zgodnie z oczekiwaniami (jedna z pozycji stanowi opis negatywnego, druga pozytywnego biegun danej cechy), skorelowane istotnie ujemnie, a wartości korelacji wynoszą od -0,27 do -0,51. Analiza korelacji wskazuje na problemy z trzema pozycjami, których korelacje z inną pozycją są wyższe niż korelacje z pozycją wchodzącą w skład tej samej skali, choć jednocześnie są one dodatnie.

Korelacje pozycji wchodzących w skład TIPI potwierdzają istotny statystycznie umiarkowany ujemny związek między przymiotnikami tworzącymi daną skalę. Biorąc pod uwagę, że skale złożone są jedynie z dwóch pozycji, które dodatkowo są celowo zróżnicowane (Gosling i in., 2003), wyniki analizy korelacji nie są zaskakujące. Są one także podobne do wartości uzyskanych w innych adaptacjach metody.

Wyliczanie współczynnika zgodności wewnętrznej przy skalach złożonych z jedynie dwu pozycji jest dyskusyjne, ponieważ jednak było stosowane zarówno na etapie tworzenia metody, jak i w innych jej adaptacjach, przedstawiliśmy także wyniki tej analizy. Podobnie jak w badaniach wersją oryginalną (Tabela 1; por. Gosling i in., 2003), tak i w naszym badaniu uzyskano stosunkowo niskie współczynniki zgodności wewnętrznej. Są one zbliżone w obu badaniach, jedynie skala Stabilności emocjonalnej w wersji polskiej jest wyraźnie mniej spójna wewnętrznie niż w wersji oryginalnej. Dla porównania, w niemieckiej adaptacji TIPI-G wartości α Cronbacha wynosiły od 0,42 dla skali Ugodowości do 0,67 dla skali Ekstrawersji (Muck i in., 2007), a w wersji hiszpańskiej od 0,44 dla Ugodowości do 0,61 dla Ekstrawersji (Romero i in., 2012). Podobnie w badaniach na próbie studentów amerykańskich wartości α Cronbacha wynosiły od 0,45 do 0,67 (Credé i in., 2012). Wartości uzyskane dla TIPI-P są więc zbliżone.

TRAFNOŚĆ ZBIEŻNA I RÓŻNICOWA: BADANIE 3

Jedną z metod szacowania trafności teoretycznej metody jest ocena trafności zbieżnej i różnicowej. W przedstawionym tu badaniu dokonano analizy korelacji między wynikami uzyskanymi w TIPI a wynikami kwestionariusza NEO-FFI.

Metoda

W badaniu wzięło udział 128 studentów różnych kierunków (w tym 66 kobiet – 51,6%), w wieku od 18 do 34 lat ($M = 22,56$; $SD = 2,84$). Oprócz skali TIPI-P wykorzystany został kwestionariusz NEO-FFI, w polskiej adaptacji Zawadzkiego i współpracowników (1998). Składa się on z 60 twierdzeń, na które badany udziela odpowiedzi na skali 5-stopniowej (od *zdecydowanie się nie zgadzam* do *zdecydowanie się zgadzam*). Rzetelność pomiaru skalami polskiej wersji NEO-FFI, szacowana za pomocą α Cronbacha, wynosi od 0,68 do 0,82 (Zawadzki i in., 1998).

Wyniki i dyskusja

Wartości wszystkich korelacji są istotne statystycznie, umiarkowane i wysokie, wskazują na zbieżność pomiarów obydwoma metodami (Tabela 3), mediana wynosi 0,65. Jedyne dla skali Otwartość na doświadczenie wartość korelacji jest stosunkowo niska. Średnia wartość korelacji (po transformacji Fishera) wskazujących na aspekt zbieżny trafności wynosi 0,71, natomiast średnia wartość korelacji wskazujących na różnicowy aspekt trafności jest znacznie niższa i wynosi 0,13. Jedyne nieliczne z korelacji różnicowych są istotne statystycznie – w przypadku TIPI skala Ekstrawersji koreluje istotnie, ale nisko z trzema pozostałymi skalami, a zależności te są podobne do korelacji pomiędzy skalami NEO-FFI (Zawadzki i in., 1998).

Tabela 3

Korelacje między skalami polskiej wersji TIPI-P oraz NEO-FFI (N = 128)

Metoda	NEO-FFI				
	Ekstrawersja	Ugodowość	Sumiennność	Neurotyczność/ Stabilność emocjonalna	Otwartość na doświadczenie
TIPI					
Ekstrawersja	0,70 ***	0,21*	0,04	-0,37***	0,07
Ugodowość	0,33***	0,62 ***	0,13	-0,15	0,04
Sumiennność	0,07	0,11	0,65 ***	-0,22*	-0,11
Neurotyczność/ Stabilność emocjonalna	0,38***	0,09	0,15	-0,65 ***	-0,17
Otwartość na doświadczenie	0,37***	-0,05	-0,05	-0,24**	0,38 ***

Uwaga. Na przekątnej (pogrubiona czcionka) – korelacje zbieżne; poniżej i powyżej przekątnej – korelacje różnicowe; oznaczenia poziomu istotności: *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$ (dwustronnie).

Analiza korelacji polskiej wersji TIPI-P z wynikami kwestionariusza NEO-FFI wskazuje na zbieżność pomiaru tych samych cech za pomocą obydwu metod, oprócz skali Otwartości na doświadczenie, przy jednoczesnej odrębności pomiaru różnych cech. Wykorzystany w tym badaniu kwestionariusz NEO-FFI jest skróconą wersją kwestionariusza NEO-PI-R; wyniki naszego badania są dość podobne do korelacji między TIPI-G i NEO-PI-R uzyskanych w próbie niemieckiej, które wynosiły od 0,41 dla Otwartości na doświadczenie do -0,76 dla Neurotyczności/Stabilności emocjonalnej (Muck i in., 2007). Prezentowane tu wyniki są także podobne do korelacji zbieżnych skal oryginalnej wersji metody z kwestionariuszem BFI, które wynosiły od 0,48 dla Otwartości na doświadczenie do 0,80 dla Ekstrawersji (Gosling i in., 2003). Warto zauważyć, że we wszystkich wcześniejszych badaniach skala Otwartości na doświadczenie wykazuje najniższą zbieżność pomiaru. Uzyskane przez nas stosunkowo niskie korelacje dla tej skali nie są więc mankamentem polskiej adaptacji.

TRAFNOŚĆ ZBIEŻNA SZACOWANA METODĄ *PEER-RATING*: BADANIE 4

W badaniach nad osobowością przyjmuje się założenie, że cechy dostępne są zewnętrznej obserwacji i wyrażają się w języku, gdy opisujemy drugą osobę (por. Gorbaniuk i in., 2013). Dlatego opis samego siebie przynajmniej do pewnego stopnia powinien być zgodny z opisem osoby przez otoczenie (*peer-rating*). Ocena zbieżności tych opisów może więc stanowić wskaźnik trafności metody do pomiaru osobowości. W przypadku TIPI podejście takie było wykorzystane w niemieckiej adaptacji metody, wskazując na korelacje od 0,32 dla skali Ugodowości do 0,56 dla skali Ekstrawersji (Muck i in., 2007). Zastosowaliśmy tę metodę szacowania trafności także w przedstawianej tu polskiej adaptacji.

Metoda

Osoba badana, po uprzednim wyjaśnieniu procedury i wyrażeniu zgody na udział w badaniu, otrzymywała dwie ankiety. Jedną wypełniała sama, oceniając na skali TIPI swoją koleżankę bądź kolegę (*peer-rating*). Drugą ankietę miała przekazać opisywanej osobie i poprosić ją o uzupełnienie kwestionariusza w wersji oceny samego siebie (samoopis). Badani byli proszeni, aby nie ujawniać sobie wzajemnych ocen przed wypełnieniem kwestionariuszy. Tym sposobem przebadano łącznie 254 osoby (próba 4). Połowa z nich oceniała samych siebie, druga połowa opisywała swoich kolegów.

Samopisy zostały zebrane od 127 osób (w tym 92 kobiety – 72,4%), w wieku od 17 do 62 lat ($M = 22,22$; $SD = 6,10$). Większość osób badanych była studentami (88,2%). W grupie studentów, która opisywała swojego kolegę/koleżankę, było 127 osób (w tym 99 kobiet – 78%), w wieku od 18 do 29 lat ($M = 21,17$; $SD = 1,93$). Ze 116 osób, które odpowiedziały na pytanie, skąd znają osobę ocenianą, 63 osoby deklarowały, że znają ją tylko z kontaktów osobistych, 9 – tylko z kontaktów na uczelni, a 44 – zarówno z kontaktów osobistych, jak i z uczelni. Średnia długość znajomości oceniana przez osoby dokonujące *peer rating* wynosiła 61,45 miesięcy ($SD = 52,50$). Średnia jakość relacji była określana jako bardzo dobra ($M = 5,02$; $SD = 1,01$; przy zastosowaniu skali od 1 – *neutralna* do 6 – *wyjątkowo dobra*).

Wyniki i dyskusja

Wszystkie uzyskane w badaniu wartości korelacji między samoopisem a opisem dokonany na podstawie obserwacji (*peer-rating*) były istotne statystycznie, choć ich wartości są umiarkowane (Tabela 4). Najwyższą zbieżność ocen wykazuje skala Ekstrawersji ($r = 0,48$), najniższą skala Sumienności ($r = 0,31$). Średnia wartość korelacji zbieżnych (po transformacji Fishera) wynosi 0,42 i jest wyższa od średniej dla korelacji różnicowych (wynoszącej 0,19).

Tabela 4

Korelacje samopisów oraz opisów drugiej osoby (*peer-rating*) ($N = 127$)

	Samoopis					Peer-rating				
	E	A	C	ES	O	E	A	C	ES	O
Samoopis										
E	1,00									
A	-0,04	1,00								
C	0,10	0,20*	1,00							
ES	0,03	0,45***	0,20*	1,00						
O	0,24***	0,28***	18*	24**	1,00					
Peer-rating										
E	0,48***					1,00	-0,03	0,07	0,10	0,44***
A		0,41***					1,00	0,15	0,30***	0,27**
C			0,31***					1,00	0,11	0,16
ES				0,44***					1,00	0,26**
O					0,33***					1,00

Uwaga. E – Ekstrawersja; A – Ugodowość; C – Sumiennność; ES – Stabilność emocjonalna; O – Otwartość na doświadczenie; *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$ (dwustronnie).

Wyniki badania wskazują na umiarkowaną, ale istotną statystycznie zbieżność samoopisu z opisem dokonywanym na podstawie obserwacji przez osobę znajomą, potwierdzając tym samym trafność polskiej adaptacji TIPI-P. Uzyskane w tym badaniu wartości korelacji zbieżnych są zbliżone do wartości, jakie otrzymano przy wykorzystaniu podobnej metodologii w badaniach niemieckich (Muck i in., 2007). W obu przypadkach najbardziej zgodne były oceny innych i samooceny w zakresie Ekstrawersji. W próbie niemieckiej uzyskano mniejszą zgodność dla skal Ugodowości ($r = 0,32$) i Stabilności emocjonalnej ($r = 0,38$), podczas gdy w naszym badaniu te skale Sumienności i Otwartości na doświadczenie są mniej zbieżne w samoocenie i ocenie innych. Średnia wartość korelacji zbieżnych w obu próbach jest jednak bardzo podobna (w próbie niemieckiej wynosiła 0,43).

Warto jednocześnie zauważyć, że osoby oceniające kolegę/koleżankę określały łączące je relacje jako dobre, co może się wiązać z obniżeniem wariancji ocen (por. Gorbaniuk, Szczepańska, Suchomska, Ivanova i Zygnerska, 2014) i prowadzić do niedoszacowania wielkości korelacji.

DYSKUSJA OGÓLNA

W ostatnich latach można zaobserwować wyraźny wzrost zainteresowania krótkimi metodami do pomiaru różnych konstruktów psychologicznych (por. Credé i in., 2012). Nie chodzi tu jednak o tworzenie narzędzi do diagnozy indywidualnej, ale metod stosowanych w celach naukowych. Badanie naukowe powinno być bowiem precyzyjne, a zarazem ekonomiczne. Rozwój analiz wielozmiennowych, a także badań on-line i intensywnych badań podłużnych (Bolger i Laurenceau, 2013) wymusza konieczność stosowania krótkich narzędzi, powinny to być jednak takie narzędzia, w których ceną za skrócenie badania nie jest zbyt duże pogorszenie właściwości psychometrycznych.

Artykuł prezentuje polską adaptację inwentarza TIPI-P, krótkiej, 10-pozycyjnej metody do oceny pięciu wymiarów osobowości. W ramach prac nad adaptacją przeprowadzono kilka niezależnych badań. Uzyskano zadowalające właściwości psychometryczne w badaniu zgodności dwóch wersji językowych – przygotowanego przez nas polskiego tłumaczenia i oryginalnej wersji angielskojęzycznej. Zadowalające są również wskaźniki rzetelności szacowanej jako stabilność czasowa.

Polska adaptacja TIPI-P, podobnie jak wersja oryginalna oraz inne adaptacje, wykazuje stosunkowo niskie interkorelacje pozycji tworzących skale oraz stosunkowo niskie wartości współczynnika α Cronbacha dla poszczególnych skal.

Warto jednak zaznaczyć, że metoda ta powstawała nie z zamiarem maksymalizowania zgodności odpowiedzi, a wprost przeciwnie, dążąc do szerokiej reprezentacji cech oraz unikając redundancji (Gosling i in., 2003). Jednocześnie w przypadku krótkich skal wskazuje się na zasadność odwoływania się raczej do wskaźników stabilności czasowej niż zgodności wewnętrznej. Te pierwsze są zwykle wyższe (por. Romero i in., 2012), podobnie było w naszym badaniu. Nie zmienia to jednak faktu, że krótkie skale są mniej rzetelne niż dłuższe narzędzia pomiarowe, dlatego skale TIPI-P nie mogą być stosowane w diagnozie indywidualnej. Metoda ma zastosowanie w badaniach naukowych, w których użycie dłuższego narzędzia nie jest możliwe i prowadziłyby do zniechęcenia osób badanych lub odmowy współpracy.

Krótkie skale do pomiaru cech, ze względu na stosunkowo niską rzetelność, mogą prowadzić do niedoszacowania roli cech osobowości (Credé i in., 2012). Przedstawiona tu metoda TIPI-P charakteryzuje się jednak lepszymi właściwościami psychometrycznymi niż skale składające się z jednej tylko pozycji. Ponadto korelacje TIPI-P z zewnętrznymi kryteriami zbliżone są raczej do wartości uzyskiwanych w badaniach dłuższymi metodami niż pojedynczymi pozycjami testowymi (Credé i in., 2012).

Przeprowadzone przez nas badania potwierdzają w znacznym stopniu trafność pomiaru pięciu głównych cech osobowości za pomocą TIPI-P. Trafność tę szacowano zarówno jako korelacje z NEO-FFI, jak i zgodność samoopisu z opisem dokonany na podstawie obserwacji przez osobę znajomą. Inne badania prowadzone z wykorzystaniem TIPI-P wskazują na jej trafność zewnętrzną. Analiza korelacji w próbie 120 osób dorosłych w wieku od 18 do 65 lat (Bojarska, 2013) wykazała dodatnie korelacje skal TIPI-P z samooceną (mierzoną skalą SES Rosenberga; Łaguna, Lachowicz-Tabaczek i Dzwonkowska, 2007) oraz ujemne z depresją – wymiarem poczucia beznadziejności (mierzonym skalą HS Becka; Oleś i Juros, 1985-86). Wyniki te były zbliżone do uzyskanych przy wykorzystaniu oryginalnej wersji TIPI (Gosling i in., 2003). W badaniu tym uzyskano także dodatnie korelacje skal TIPI-P z satysfakcją z życia (mierzoną skalą SWLS Dienera; Juczyński, 2001), których wzorzec był zbliżony do korelacji uzyskanych w badaniach z wykorzystaniem hiszpańskiej wersji metody (Romero i in., 2012).

Analizując ograniczenia przeprowadzonych przez nas badań, należy zwrócić uwagę na fakt, że objęły one głównie studentów. Ogranicza to zakres generalizacji uzyskanych wyników na inne próby. Z drugiej jednak strony znaczna część badań naukowych, w których metoda TIPI-P może okazać się użyteczna, prowadzona jest właśnie na studentach. Sprawdzenie właściwości psychometrycznych

metody na tej próbie wydaje się więc uzasadnione. Otwartą pozostaje kwestia właściwości psychometrycznych metody w innych próbach.

Wyniki przeprowadzonych przez nas badań pokazują, że polska wersja TIPI, jako krótka metoda badania pięciu cech osobowości, daje dość dobre przybliżenie wyników uzyskiwanych za pomocą dłuższych skal, takich jak np. kwestionariusz NEO-FFI. Złożone z dwu pozycji skale TIPI-P nie osiągają wprawdzie tak dobrych wskaźników psychometrycznych, jak długie testy, np. NEO-PI-R, metoda umożliwi jednak uchwycenie ogólnych wymiarów osobowości w sposób ekonomiczny i przyjazny osobie badanej.

LITERATURA CYTOWANA

- Bojarska, M. (2013). *Orientacja pozytywna a orientacja negatywna: dwa niezależne wymiary czy dwa bieguny tego samego czynnika?* Niepublikowana praca magisterska, SWPS, Warszawa.
- Bolger, N. i Laurenceau, J.-P. (2013). *Intensive longitudinal methods: An introduction to diary and experience sampling research*. New York: Guilford.
- Cieciuch, J. i Łaguna, M. (2014). Wielka Piątka i nie tylko. Cechy osobowości i ich pomiar. *Roczniki Psychologiczne*, 17(2), 237-245.
- Costa, P. T., Jr. i McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five Factor Inventory (NEO-FFI)*. Professional manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Credé, M., Harms, P., Niehorster, S. i Gaye-Valentine, A. (2012). An evaluation of the consequences of using short measures of the Big Five personality traits. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 874-888.
- Drwal, R. (1995). Problemy kulturowej adaptacji kwestionariuszy osobowości. W: R. Drwal (red.), *Adaptacja kwestionariuszy osobowości* (s. 12-26). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Fisher, R. A. (1921). On the "probable error" of a coefficient of correlation deduced from a small sample. *Metron*, 1, 3-32.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4, 26-42.
- Gorbaniuk, O., Budzińska, A., Owczarek, M., Bożek, E. i Juros, K. (2013). The factor structure of Polish personality-descriptive adjectives: An alternative psycho-lexical study. *European Journal of Personality*, 27(3), 304-318.
- Gorbaniuk, O., Szczepańska, N., Suchomska, M., Ivanova, A. i Zygnerska, M. (2014). Markery Wielkiej Szóstki w opisie postrzeganych cech innych osób. *Roczniki Psychologiczne*, 17(2), 291-308.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J. i Swann, W. B. Jr. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*, 37, 504-528.
- Hornowska, E. (2005). *Testy psychologiczne: teoria i praktyka*. Warszawa: Scholar.
- Jankowski, T., Oleś, M., Bąk, W. i Oleś, P. (2009). Przydatność kwestionariusza NEO-PI-R w diagnozie indywidualnej. W: J. Siuta (red.), *Diagnoza osobowości. Inwentarz NEO-PI-R w teorii i praktyce* (s. 113-154). Warszawa: Pracowania Testów Psychologicznych PTP.
- John, O. P., Donahue, E. M. i Kentle, R. L. (1991). *The Big Five Inventory – Versions 4a and 54*. Berkeley, CA: University of California–Institute of Personality and Social Research.

- Juczyński, Z. (2001). *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Klinkosz, W. i Sękowski, A. (2009). Inwentarz NEO4 i ustrukturyzowany wywiad dla pięcioczynnikowej teorii osobowości w poradnictwie zawodowym i praktyce klinicznej. W: J. Siuta (red.), *Diagnoza osobowości. Inwentarz NEO-PI-R w teorii i praktyce* (s. 155-174). Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Łaguna, M., Lachowicz-Tabaczek, K. i Dzwonkowska, I. (2007). Skala samooceny SES Morrisa Rosenberga – polska adaptacja metody. *Psychologia Społeczna*, 2, 164-176.
- McAdams, D. P. i Pals, J. L. (2006). A new Big Five. Fundamental principles for an integrative science of personality. *American Psychologist*, 61, 204-217.
- McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1999). The five-factor theory of personality. W: L. Pervin i O. John (red.), *Handbook of personality: Theory and research* (s. 139-153). New York: Guilford Press.
- McCrae, R. R. i Costa, P. T. Jr. (2004). A contemplated revision of the NEO Five-Factor Inventory. *Personality and Individual Differences*, 36(3), 587-596.
- Muck, P. M., Hell, B. i Gosling, S. D. (2007). Construct validation of a short five-factor model instrument: A self-peer study on the German adaptation of the Ten-Item Personality Inventory (TIPI-G). *European Journal of Psychological Assessment*, 23(3), 166-175.
- Oleś, P. K. (2000). Kontrowersje wokół „Wielkiej Piątki”. *Czasopismo Psychologiczne*, 6, 7-18.
- Oleś, P. i Juros, A. (1985-86). Symptom poczucia beznadziejności w kognitywno-afektywnej teorii depresji A. T. Becka: Skala „Hopelessness” – polska adaptacja. *Summariusz*, 34-35, 289-298.
- Ramírez-Esparza, N., Gosling, S. D., Benet-Martínez, V., Potter, J. P. i Pennebaker, J. W. (2006). Do bilinguals have two personalities? A special case of cultural frame-switching. *Journal of Research in Personality*, 40, 99-120.
- Romero, E., Villar, P., Gómez-Fraguela, J. A. i López-Romero, A. (2012). Measuring personality traits with ultra-short scales: A study on the Ten Item Personality Inventory (TIPI) in a Spanish sample. *Personality and Individual Differences*, 53, 289-293.
- Siuta, J. (2006). *Inwentarz Osobowości NEO-PI-R. Adaptacja polska. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Siuta, J. (red.) (2009). *Diagnoza osobowości. Inwentarz NEO-PI-R w teorii i praktyce*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Trull, T. J. i Widiger, T. A. (1997). *Structured Interview for the Five-Factor Model of Personality (SIFFM). Professional Manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Zawadzki, B., Strelau, J., Szczepaniak, P. i Śliwińska, M. (1998). *Inwentarz osobowości NEO-FFI Costy i McCrae. Polska adaptacja*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.